

Kandidatnummer og emnekode vil bli lagt inn automatisk etter at du har levert.

Oppgave 1)

Et rettslig beslutningssystem er et hjelpemiddel for forvaltningen og privatpersoner med det formål å forenkle vedtaksprosessen. Rettslige beslutningssystemer kan variere i funksjon og form, men vil i de fleste tilfeller bestå av et datasystem som er knyttet til internett.

En av variasjonene på de rettslige beslutningssystemene er grad av automatisering. Det vil også, ut i fra hvilket formål systemet skal betjene, være forskjeller på hvor stor grad av digitalisering systemet vil ha. Eksempelvis vil det variere om en saksbehandler fra et offentlig organ må gjøre en skjønnsmessig vurdering eller om det rettslige beslutningssystemet er programmert slik at alle skjønnsmessige vurderinger blir formalisert til «ja» eller «nei» verdier. Med formaliserte vurderinger mener vi at jurister (eller andre egnede yrkesgrupper) gjør alle nødvendige skjønnsmessige vurderinger før programmerer gjør om pseudokode, et logisk rettet språk med de rettslige vurderingene, til et programmeringsspråk.

Det er flere aspekter i vurderingen i grad av automatisering i et rettslig beslutningssystem. Hvor komplisert vedtaket er, hvor mange skjønnsmessige vurderinger som skal til og hvor vanlig vedtaket er kan være med å spille inn i utviklingen av et rettslig beslutningssystem.

For å prøve å plassere et rettslig beslutningssystem litt mer inn i virkeligheten kan vi sette det inn i et konstruert eksempel. Peder Ås skal søke barnehageplass for sin førstefødte datter Marte. Hvordan denne prosessen foregår, vil variere avhengig av hvilken kommune Peder og Marte bor i. I Lillevik har de både en internettside hvor Peder kan søke selv, og et kontor hvor en saksbehandler behandler saken.

Hvis Peder søker om barnehageplass til Marte på nettet vil det rettslige beslutningssystemet i svært høy grad være automatisert. Det vil vurdere personopplysningene Peder gir

Kandidatnummer og emnekode vil bli lagt inn automatisk etter at du har levert.

det, og ut i fra hvilket behov og hvilke rettigheter Marte har gi et enkeltvedtak om plass/ ikke plass. Grunnen til at det «bare» vil være en svær stor grad av automatisering og ikke helautomatisert, er det skal være en åpning for menneskelig kontroll på vedtaket. Dobbeltsjekke at det for eksempel at det faktisk er ledig plass i barnehagen, for eksempel i Lillevik Barnehage. En annen grunn er at det finnes få fullstendige helautomatiserte rettslige beslutningssystemer aktive i dag. I dette scenarioet vil saksbehandlingen være selvbetjent og så lenge informasjonen Peder ga til systemet stemmer vil vedtaket være korrekt. (Se figur 1.1)

Hvis Peder derimot tar med seg Marte til et servicekontor for barnehageplasser vil det rettslige beslutningssystemet ha en mindre grad av automatisering. Det vil også bli plassert inn i et større system, hvor saksbehandlere og andre beslutningsstøttesystemer vil være delaktige i prosessen. Dette kaller vi et informasjonssystem. Saksbehandleren i Martes søknad om barnehageplass vil kanskje benytte seg av Lovdata.no for å finne ut hvilke rettigheter Marte har. Hun vil kanskje sjekke Skatteetatens for selvangivelsen til Peder for å se om han har rett på ekstra stønad for å finansiere barnehageplassen. Lovdata og Skatteetaten vil da fungere som et beslutningsstøttesystem for saksbehandleren.

Når Saksbehandleren har funnet de opplysningene som trengs, kan man føre dem inn i et rettslig beslutningssystem, hvor man vil få et vedtak om Marte fikk en barnehageplass. For å finne ut hvilke barnehager som har ledige plasser kan det for eksempel brukes interne beslutningsstøttesystemer for å finne ut hvilke barnehager som er tilgjengelige. Denne informasjonen kan videre brukes i et nytt rettslig beslutningssystem som kan gi et vedtak på at Marte fikk plass i Lillevik Barnehage. (Se figur 1.2)

Poenget er at et rettslig beslutningssystem kan fungerer alene som et nettskjema eller i samspill i et større informasjonssystem. Formål og grad av digitalisering innen for feltet det opprører i vil være avgjørende faktorer i utviklingen av et rettslig beslutningssystem.

Kandidatnummer og emnekode vil bli lagt inn automatisk etter at du har levert.

Kort oppsummert er et rettslig beslutningssystem offentlig myndighetsutøvelse ved hjelp av digitale hjelpemidler. Hvor stor grad av myndighetsutøvelse som blir gjort av et forhåndsprogrammert program vil variere og er avhengig av forskjellige faktorer.

Oppgave 2)

Det er flere aspekter ved rettslige beslutningssystemer bør vurderes med tanke på rettsikkerhet. Jeg har valgt å trekke frem tilgjengelighet og upartiskhet.

Tilgjengelighet

Med tilgjengelighet mener jeg at de rettslige beslutningssystemene er der når de trengs. Eksempelvis vil jeg trekke frem Lånekassen. Et av de første vedtakene man møter som student er studiestøtten. Ikke bare er Lånekassens nettsider enkle å finne frem til, men skolesystemet rundt bygger opp under deg minner deg på at du skal søke. Det er informasjonsskriv om hva som skal for at man skal få støtte og hjelpen er ikke langt unna om skulle trenge hjelp, enten i form av brukerstøtte hos Lånekassen selv eller ved hjelp av medstudenter eller studieveiledere. Eksempelvis blir du minnet på at semesteravgiften må betales før studiestøtten blir vedtatt. Det rettslige beslutningssystemet er her i stor grad støttet opp av informasjonssystemene rundt og de fungerer godt i en symbiose. Selve beslutningssystemet har en enkel brukerinteraksjon og tar høyde for mange variabler. Lånekassen er basert på en nettløsning, men har også telefonlinjer åpne slik at det ikke skal stå på den tekniske kompetansen til søkeren. Både nettløsningen og telefonstøtten kan nåes fra hvor som helst i verden og er dermed tilgjengelig uansett hvilken skavank man skulle kunne påberope seg som gjør det vanskelig å møte fysisk opp.

Denne tilgjengeligheten vil jeg knytte opp mot rettsikkerhetsidealets moment om rask og effektiv saksbehandling. Forsetter vi i eksempelet om Lånekassen så er alt man trenger å gjøre som privatperson å fylle ut et nettskjema.

Kandidatnummer og emnekode vil bli lagt inn automatisk etter at du har levert.

Vedtaket blir kunngjort på Lånekassens sider et par dager senere og man kan signere digitalt eller analogt.

Trekker vi oss bort fra eksempelet med Lånekassen, kan vi også se hvordan rettslige beslutningssystemer i andre offentlige settinger påvirkes. NAV melder at et stor andel av deres henvendelser når kommer vi at nettskjemaer og at en del at flesteparten av beslutningene tas gjennom rettslige beslutningssystemer, enten ved brukerne selv eller som interne programmer hos saksbehandlere.

Byråkratiet har fått en ny vår på grunn av rettslige beslutningssystemer. Med maskinkraft og databaser kan papirskjemaer og lange køer på NAV-kontorene snart være en ting i fortiden. Jeg mener derfor at tilgjengelighet er et av forholdene ved rettslige beslutningssystemer som fremmer rettssikkerheten betydelig.

Upartiskhet

Upartiskhet det andre forholdet med rettslige beslutningssystemer jeg ønsker å trekke frem. Og før jeg går videre i min begrunnelse vil jeg først ta et forbehold: for at de rettslige beslutningssystemene skal være upartiske, nøytrale og korrekte, så må også utviklingen skje under upartiske, nøytrale og korrekte forhold. I utviklingen av rettslig beslutningssystem vil det stort sett alltid være rom for at personlige meninger og skjønnsmessige vurdering baser på disse personlige meningene skinner igjennom. Det er mange mennesker som jobber med et slikt system og det er store unøyaktigheter som skal til før det beslutningssystemet kan fremstille virkeligheten feil. Under min argumentasjon om at upartiskhet er et gunstig forhold i rettslige beslutningssystemer med tanke på rettssikkerheten vil jeg derfor ta utgangspunkt i at alle rettslige beslutningssystemer feilfrie, objektive og nøytrale.

Kandidatnummer og emnekode vil bli lagt inn automatisk etter at du har levert.

Upartiskhet i rettslig beslutningssystem er ikke bare en stor fordel for rettsikkerheten, det er også en forutsetning for at det skal fungere. I formaliseringen av rettspraksis ned til digitale verdier vil handlingsregelen i datasytemet gjøre om personopplysninger til 1 eller 0, ja eller nei.

Har Peder rett på barnehageplass? Peder sier han har et barn på 3 år. Handlingsregelen til datasytemet sier at hvis barnet er mellom 1 og 5 år, så har man rett på barnehageplass. Rett på barnehageplass blir til «ja» som videre blir til «1» for algoritmene bak datasytemet. På denne måten vil alle barn mellom 1 og 5 år har rett på barnehageplass, fullstendig uavhengig av hvem Peder Ås er og hvem som er saksbehandler. Et rettslig beslutningssystem dømmer ingen, har ingen fordommer eller forutinntatte meninger. Kun «ja» eller «nei». 1 eller 0.

Dette knytter opp mot rettsikkerhetesidealet om forutberegnelighet. Vi som borgere vet hva vi kan forvente som resultat på vedtaket. Det skaper en trygghet i muligheten til å planlegge basert på et fremtidig vedtak.

Denne tryggheten i forutberegneligheten det rettslige beslutningssystemet åpner for, i samspill med en rask og effektiv saksbehandling er grunnen til at jeg valgte å trekke frem akkurat disse to forholdene. De er utrolige viktige hver for seg, men når de sammen spiller på lag, så mener jeg at de utgjør en fordel for digital forvaltning som negative delene (som for eksempel utfordringene ved lagring av personopplysninger) ikke kan konkurrere mot.

Kandidatnummer og emnekode vil bli lagt inn automatisk etter at du har levert.

Oppgave 3)

Personverninteressen i innsyn og kunnskap går i stor grad ut på at vi, som borgere, har en interesse av å vite hva slags personopplysninger offentligheten har lagret om oss, hva de blir brukt til og hva slags rettigheter vi har med tanke eierskap av egne personopplysninger.

Fra vi blir født blir det registrert personopplysninger om oss. De første årene i livet er dette relativt harmløst. Ja, det er viktige opplysninger om oss (for eksempel fødsels- og personnummer, navn, familierelasjoner, helsetilstander osv.), men dette er nødvendige og relevante personopplysninger som det er viktig at forvaltningen har, slik at de kan tilpasse for eksempel skoletilbudet etter vår behov.

Etter hvert som vil blir eldre, blir derimot innsyn viktigere. Vi får en større tilstedeværelse på nett, vi får flere rettigheter og vi begynner å bli en del av samfunnet. Dette innebærer blant annet en jobbhverdag, og før det jobbintervjuer. Hvis vi tar for oss Peder Ås som ungdom. Han hadde et par turbulente år, og ble tatt i nasking av videospill på den lokale elektronikkbutikken. Forholdet ble anmeldt, men henlagt fordi Peder kom tilbake senere på kvelden og leverte spillet tilbake og ba om unnskyldning. Butikksjefen godtok unnskyldningen. 5 år senere er Peder Ås kalt inn til jobbintervju. Han blir informert om at det vil bli gjort en bakgrunnssjekk, blant annet hos politiet. Innsyn i lagrede personopplysninger, som Peder tidligere har hatt en nonsjalandt forhold til, blir plutselig prioritert nummer en.

Uansett hvilken grunn vi som borgere skulle ha, så har vi en rett til å få vite hvilke personopplysninger som er lagret om oss. Dette springer ut av personvernkravet som personverninteressen om innsyn og kunnskap generer. Og selv om rett til innsyn omtales under en del av offentlighetsprinsippet, så spiller det på lag med personvernprinsippet og rettsikkerhetsidealet.

Kandidatnummer og emnekode vil bli lagt inn automatisk etter at du har levert.

Så hva blir personopplysningen jeg vet offentligheten har om meg faktisk brukt til? Og hvordan vet jeg hvem som bruker dem?

Personopplysninger har blitt samlet og lagret i mange tusen år. Det tok nok ikke lange tiden fra det første primitive skriftspråket ble tatt i bruk til den personopplysningen ble skrevet ned og lagret. Den triste sannhet er jo at alt som kan brukes, kan også misbrukes. Det er dessverre et faktum at personopplysninger har blitt brukt destruktivt mot borgere mange ganger. Nazistenes menneskejakt på jøder er bare et av mange eksempler. Det positive siden med hvordan utviklingen har gått, og hvordan analogt papir har blitt til digitale databaser er at vi nå har større mulighet til å ha kontroll på egne opplysninger. På grunn av personvernkravene vi stiller til offentligheten kan vi nå få beskjed når noen henter opplysninger om deg og hva de brukes til. Et eksempel er digitalt skattekort. Hver gang en ny arbeidsgiver henter ut ditt skattekort får man både SMS og e-post. Et annet eksempel er Kjernejournalen som Helsedirektoratet utvikler. Der kan man se historikk om hvem som henter ut personopplysninger om deg og du filtrere ut på forhånd hvem som får lov.

Dette er selvfølgelig store fremskritt med tanke på å ta tilbake eierskapet over egne personopplysninger. På den andre siden må vi ikke gynes inn i en falsk sikkerhet. Fordi selv om teknologien har kommet så langt at vi selv kan se hva som er lagret om oss, betyr det ikke at de med lumske hensikter har sittet stille i båten. Det er dessverre slik at hvis en ondsinnet hacker skulle ha interesse av å se våre personopplysninger, så er det lite vi har å si i vår eget forsvar. Poenget er at fremskritt er bra, men det fortsatt en vei å gå for at vi kan føle oss trygge på at vår personopplysninger ikke skal misbrukes.

Før jeg avsluttet vil jeg kommentere noe jeg kom innom i stad. Eierskap til egne opplysninger. Et aspekt ved personverninteressene vi har om både innsikt og kunnskap. Vi må ha kunnskap nok til å vite hva som er lagret om oss, og hva slag rettigheter vi har med tanke på de kunnskapene, her er

Kandidatnummer og emnekode vil bli lagt inn automatisk etter at du har levert.

det fortsatt mange utfordringer i samfunnet generelt. Vi må også passe på at de personopplysningene som ligger ut om oss er korrekte. Ikke bare kan dette få direkte konsekvenser for oss med tanke på beslutninger som tas med hjelp av rettslige beslutningssystemer. Det kan også få indirekte sosiale konsekvenser. Sykdommer vi ikke har kan bli feilaktig journalført og inntekten vi har kan komme galt ut med tanke på skatt og eventuelle barns rett på studiestøtte. Dette er bare eksempler på hva som kan skjer hvis vi som borgere ikke står opp å tar kontroll over egen personopplysninger.

